

Begrijpend lezen, het opbouwen van een coherente mentale representatie (deel 1)

25 augustus 2020 ANNE HELDER, PAUL VAN DEN BROEK, MARLOES VAN MOORT, LIZA VAN DEN BOSCH & AMY DE BRUÏNE

Samenvatting

In deze serie benaderen we begrijpend lezen vanuit een cognitief perspectief. We beschrijven hoe lezers tot begrip komen. Dat wil zeggen: hoe zij coherente mentale representaties opbouwen tijdens het lezen van tekst. We gaan eerst in op het belang van begrijpend lezen en op het belang van kennis over begrijpend leesprocessen voor docenten en we leggen uit wat we verstaan onder mentale representaties (deel 1). Vervolgens beschrijven we de cognitieve processen die tot begrip leiden (deel 2). Tot slot behandelen we drie belangrijke factoren die zulke cognitieve processen beïnvloeden (deel 3). zie ook [Cognitieve processen bij lezen: kennisclip](#)

Deel 1. Over het belang van begrijpen

Het belang van begrijpend lezen

Leerlingen moeten voorbereid worden op een maatschappij waarin goed kunnen lezen essentieel is. Niet voor niets is het bijbrengen van kennis en vaardigheden om teksten goed te kunnen lezen en begrijpen traditioneel en internationaal een kern van het onderwijscurriculum.

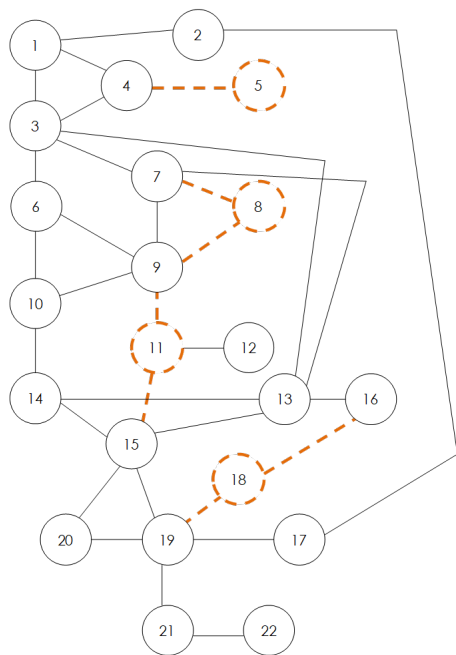
Begripsvorming via tekst of teksten, in allerlei vormen, analoog en digitaal, lineair of hypertext, met of zonder andere media (visueel, auditief) wordt alsmaar relevanter aangezien iedereen tegenwoordig gemakkelijk en snel toegang heeft tot ongekende hoeveelheden (tekstuele) informatie, variërend in kwaliteit, juistheid en betrouwbaarheid. Een correcte en coherente mentale representatie van tekstuele informatie is essentieel voor goed tekstbegrip. Dit begrip vormt de basis voor veel vaardigheden die te maken hebben met het verwerken van tekstuele informatie. Denk hierbij aan het op waarde schatten van informatie uit verschillende bronnen, het volgen van instructies in een handleiding, het genieten van een goede roman, enzovoorts. Al die activiteiten staan en vallen met goed begrip.

Het belang van inzicht in begrijpend lezen voor de onderwijspraktijk

Om leerlingen op de juiste manier leesvaardigheden bij te brengen is het belangrijk om te weten wat goed leesbegrip is, en hoe dat tot stand komt. Inzicht in wat er zich allemaal afspeelt in het brein van een lezer, en wat daarbij goed of fout kan gaan, is nuttig voor iedereen die betrokken is bij onderwijs om leerlingen te leren teksten te begrijpen, te evalueren en op hun inhoud te reflecteren.

Begrijpend lezen is een complexe vaardigheid. Onderwijs in complexe vaardigheden laat zich niet vangen in een kant-en-klaar stappenplan waarmee alle leerlingen alle benodigde vaardigheden voor succesvol leesbegrip kunnen verwerven. De basis voor elke vorm van succesvol begrijpend leesonderwijs is kennis bij onderwijssontwerpers en leerkrachten over de processen die zich in het brein van een lezer afspelen tijdens het lezen van tekst. Beter begrip van wat begrijpend lezen is, zorgt voor beter onderwijs.

Begrijpend lezen: een coherente mentale representatie

Het product van begrijpend lezen is *een mentale representatie van de tekst*. Dat is een bewerking (*re-presentatie*) van de betekenis van de tekst die lezers opbouwen tijdens het lezen en die hun begrip van de tekst weergeeft. Het leggen van verbanden tussen delen van de tekst en tussen de tekst en achtergrondkennis is essentieel voor goed begrip en resulteert, als alles goed gaat, in een *coherente* mentale representatie van de tekst. Je kunt je zo'n mentale representatie voorstellen als een semantisch netwerk van stukjes informatie die door de lezer met elkaar in verband zijn gebracht. Een voorbeeld hiervan zie je in de figuur hiernaast, waarbij de rondjes met getallen de stukjes informatie zijn en de lijntjes de verbanden. De rondjes met doorgetrokken lijnen in het zwart zijn de stukjes informatie uit een tekst, de rondjes met gestippelde lijnen in het oranje zijn de stukjes informatie uit de achtergrondkennis van de lezer. Voor een uitgebreidere beschrijving zie Helder, Kraal, & van den Broek (2015) en van den Broek (2010).

Begrijpend lezen vanuit een cognitief perspectief

- [Begrijpend lezen, cognitieve processen bij begrijpend lezen \(deel 2\)](#)
- [Begrijpend lezen, drie factoren die deze cognitieve processen beïnvloeden \(deel 3\)](#)

Klik [HIER](#) voor de kennisclip cognitieve processen bij lezen en een toelichting daarop.

Referenties

Helder, A., Kraal, A., & van den Broek, P. (2015). De ontwikkeling van begrijpend lezen: Oorzaken van succes en falen vanuit een cognitief perspectief. In D. Schram (Ed.), *Hoe maakbaar is de lezer?* (pp. 59-78). Stichting Lezen: Eburon.

Van den Broek, P. (2010). Using texts in science education: Cognitive processes and knowledge representation. *Science*, 328(5977), 453-456. [Link](#).

Graag als volgt naar deze bijdrage verwijzen

Helder, A., Van den Broek, P., Van Moort, M., Van den Bosch, L., De Bruïne, A. Begrijpend lezen. *Didactiek Nederlands - Handboek*. Geraadpleegd [datum] via <https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/begrijpend-lezen-deel-1/>.

Auteurs:

Anne Helder

Dr. Anne Helder (universitair docent) is werkzaam bij de programmagroep Onderwijswetenschappen aan de Universiteit Leiden. Deze groep onderzoekt de cognitieve processen tijdens begrijpend lezen bij kinderen en volwassenen. Dit doen zij aan de hand van verschillende onderzoekstechnieken, bijvoorbeeld eye-tracking, EEG, fMRI en gedragsmaten.

Paul van den Broek

Dr. Paul van den Broek (hoogleraar) werkt bij de programmagroep Onderwijswetenschappen aan de Universiteit Leiden. Samen met collega's onderzoekt hij cognitieve processen tijdens begrijpend lezen bij kinderen en volwassenen, aan de hand van verschillende onderzoekstechnieken, bijvoorbeeld eye-tracking, EEG, fMRI, hardop-denk methoden en andere gedragsmaten.

Marloes van Moort

Dr. Marloes van Moort (universitair docent) werkt bij het departement Talen, Literatuur en Communicatie aan de Universiteit Utrecht. Ze gebruikt diverse technieken (e.g., gedragsmaten, EEG, eyetracking en fMRI) om te onderzoeken hoe ervaren lezers teksten lezen en begrijpen én hoe ze leren van teksten. Specifiek onderzoekt ze hoe lezers hun eigen kennis en informatie uit de tekst gebruiken om wat ze lezen te evalueren en hoe deze processen beïnvloeden wat lezers onthouden van een tekst.

Liza van den Bosch

Dr. Liza van den Bosch (docent) is werkzaam bij de programmagroep Onderwijswetenschappen aan de Universiteit Leiden. Deze groep onderzoekt de cognitieve processen tijdens begrijpend lezen bij kinderen en volwassenen. Dit doen zij aan de hand van verschillende onderzoekstechnieken, bijvoorbeeld eye-tracking, EEG, fMRI en gedragsmaten.

Amy de Bruïne

Amy de Bruïne MSc (promovenda) werkt bij de programmagroep Onderwijswetenschappen aan de Universiteit Leiden. Zij onderzoekt aan de hand van verschillende onderzoekstechnieken de cognitieve processen tijdens begrijpend lezen bij volwassenen. Specifiek kijkt zij naar de processen die betrokken zijn bij het monitoren van begrip tijdens het lezen.